

อนุภาคอัลฟาและทฤษฎีแทรค-เอทซ์

2.1 อันตรกิริยาของอนุภาคอัลฟา (interaction of alpha particle)

เมื่ออนุภาคอัลฟาเคลื่อนที่ไปในตัวกลางใด ๆ จะสูญเสียพลังงานเกือบทั้งหมดในการชนกับอิเล็กตรอนของอะตอมของตัวกลาง ซึ่งจะทำให้เกิดไอออนไนเซชัน (ionization) และเอกซ์ไซเทชัน (excitation) ในอะตอมของตัวกลางนั้น ๆ การสูญเสียพลังงานดังกล่าวเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้อนุภาคอัลฟาลดความเร็วลงจนหยุดลงในระยะทางสั้น ๆ จึงมีอำนาจทะลุทะลวงต่ำ จากนั้นอนุภาคอัลฟาจะรวมกับอิเล็กตรอน กลายเป็นอะตอมของฮีเลียมที่เป็นกลางในที่สุด

เนื่องจากอนุภาคอัลฟามีมวลมากเมื่อเทียบกับมวลของอิเล็กตรอน (มวลของอนุภาคอัลฟามีค่าประมาณ 4.0015 amu ส่วนมวลของอิเล็กตรอนมีค่าประมาณ 0.00055 amu เมื่อ amu คือ atomic mass unit มีค่าเท่ากับ $1/12$ ของมวลอะตอมของ C-12) และอนุภาคอัลฟาจัดเป็นอนุภาคหนักที่มีประจุ มีค่าประจุเท่ากับ $+2e$ เมื่ออนุภาคอัลฟาเคลื่อนที่ผ่านเข้าไปในตัวกลางใด ๆ และชนกับอิเล็กตรอนของอะตอมของตัวกลาง ทิศทางของอนุภาคอัลฟาจึงไม่เบี่ยงเบนไปจากทิศทางเดิมมากนัก และถือได้ว่าอนุภาคอัลฟามีทางเดินเป็นเส้นตรงในตัวกลางต่าง ๆ

2.2 อัตราการสูญเสียพลังงานของอนุภาคหนักที่มีประจุ

การสูญเสียพลังงานของอนุภาคหนักที่มีประจุ เช่น อนุภาคอัลฟา ต่อหนึ่งหน่วยระยะทางในตัวกลางที่อนุภาคหนักมีประจุเคลื่อนที่ไปนั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า (5) stopping power ซึ่งเป็นไปตามสมการของเบเร-บลอค (Bethe-Bloch) คือ

$$\frac{dE}{dx} = 4\pi r_0^2 z^2 \frac{m_0 c^2}{\beta^2} NZ \left[\ln \frac{2m_0 c^2}{I} \beta^2 - \ln(1-\beta^2) - \beta^2 \right] \dots 2.1$$

เมื่อ $\frac{dE}{dx}$ = อัตราการสูญเสียพลังงานของอนุภาคหนักที่มีประจุต่อหนึ่งหน่วย
ระยะทางที่อนุภาคหนักมีประจุเคลื่อนที่ไปในตัวกลาง (MeV/m)

$$r_0 = e^2/m_0 c^2 = 2.818 \times 10^{-15} \text{ m}$$

= classical electron radius

$$m_0 c^2 = \text{rest mass energy ของอิเล็กตรอน} = 0.511 \text{ MeV}$$

$$\beta = v/c$$

$$v = \text{ความเร็วของอนุภาคหนักมีประจุ (m/s)}$$

$$c = \text{ความเร็วของแสง} = 3 \times 10^8 \text{ m/s}$$

$$N = \text{ความหนาแน่นอะตอมของตัวกลาง (atoms/m^3)}$$

$$Z = \text{เลขอะตอมของตัวกลาง}$$

$$z = \text{ขนาดประจุของอนุภาค (esu ; ในกรณีของอนุภาคอัลฟา } z \text{ จะมีค่าเท่ากับ } 2 \text{)}$$

I = excitation potential เฉลี่ยของตัวกลาง ซึ่งมีค่าแตกต่างกันในตัวกลางแต่ละชนิด ดังแสดงในตาราง 2.1 และค่าโดยประมาณของ I (หน่วย eV) เป็นไปตามสมการ 2.2 ซึ่งสมการดังกล่าวจะให้ค่าที่ถูกต้องมากขึ้นเมื่อ $Z > 12$

$$I = (9.76 + 58.8Z^{-1.19})Z \dots 2.2$$

เมื่อแทนค่า $r_0 = e^2/m_0 c^2$ และ $\beta = v/c$ ลงในสมการ 2.1 จะ

ได้สมการของ $\frac{dE}{dx}$ ดังสมการ 2.3

$$\frac{dE}{dx} = 4\pi \frac{e^4 z^2}{m_0 v^2} NZ \left[\ln \frac{2m_0 v^2}{I} - \ln(1-\beta^2) - \beta^2 \right] \dots 2.3$$

$$\text{เมื่อ } e = \text{ประจุของอิเล็กตรอน} = 1.6021917 \times 10^{-19} \text{ C}$$

$$m_0 = \text{มวลนิ่ง (rest mass) ของอิเล็กตรอน (e)}$$

(5)
 ตาราง 2.1 ค่า excitation potential เดี่ยว (I) ของตัวกลางบางชนิด

ตัวกลาง	I (eV)	ตัวกลาง	I (eV)
C	78	Ag	469
N	85	Au	771
O	89	Pb	773
Mg	156	U	839
Al	160	H ₂ O	65.1
Cr	258	CO ₂	85.9
Mn	273	NaI	433
Fe	281	Lucite	65.6
Ni	303	Methane	44.6
Cu	321	Muscle	66.2
Zn	323	Air	86.8

สำหรับอนุภาคอัลฟาพลังงานจลน์ E MeV ค่า dE/dx หาได้จากสมการ 2.4

$$\frac{dE}{dx} = 3.79 \times 10^{19} \frac{NZ}{E} \left[\ln \frac{2m_0 v^2}{I} - \ln(1 - \beta^2) - \beta^2 \right] \dots 2.4$$

2.3 พิสัยของอนุภาคอัลฟา (Alpha Range)

พิสัยของอนุภาคอัลฟา คือระยะทางไกลที่สุดที่อนุภาคอัลฟาสามารถเคลื่อนที่ไปได้ในตัวกลางใด ๆ พิสัยของอนุภาคอัลฟาจะแปรผันโดยตรงกับพลังงานจลน์ของอนุภาคอัลฟานั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพิสัยของอนุภาคอัลฟาในตัวกลางใด ๆ กับในอากาศแห้ง อุณหภูมิ 15 °C ความดัน 1 บรรยากาศ เป็นไปตามกฎ แบร็ก-คลีแมน (Bragg-Kleeman

(10)
Rule) ρ ดังนี้

$$R = 3.20 \times 10^{-4} \frac{\sqrt{A}}{\rho} R_a \quad \dots 2.5$$

เมื่อ R = พิสัยของอนุภาคอัลฟาในตัวกลางใด ๆ ที่มีความหนาแน่น
 ρ (g/cm^3) และน้ำหนักอะตอม A หน่วยของ R คือ cm

R_a = พิสัยของอนุภาคอัลฟาในอากาศแห้งที่อุณหภูมิ 15°C ความดัน
1 บรรยากาศ หน่วยของ R_a คือ cm

ค่าของ R_a สามารถอ่านได้จากรูป 2.3 หรือหาได้จากสมการ 2.6 (10)

$$R_a = 0.309 E^{3/2} \quad \text{cm} \quad \dots 2.6$$

เมื่อ E คือพลังงานของอนุภาคอัลฟา (MeV)

ค่าของ R ในหน่วยของ mg/cm^2 หาได้จากสมการ 2.7 (10)

$$R = 0.173 E^{3/2} A^{1/3} \quad \dots 2.7$$

เมื่ออนุภาคอัลฟาวิ่งผ่านอากาศหรือเนื้อเยื่อเยื่ออ่อน จะสูญเสียพลังงานโดยเฉลี่ย
 35 eV ต่อการทำให้เกิดการแตกตัวเป็นไอออน 1 คู่ การที่อนุภาคอัลฟามีประจุไฟฟ้าสูง
แต่ความเร็วต่ำเมื่อเทียบกับมวล ดังนั้นการเกิดไอออนจำเพาะของอนุภาคอัลฟาจะสูงมาก
ในรูปที่ 2.1 นั้นแสดงลักษณะกราฟของแบรกก์ (Bragg) ซึ่งแสดงการเกิดไอออนจำเพาะ
โดยอนุภาคอัลฟาในอากาศที่อุณหภูมิและความดันมาตรฐาน ในรูปที่ 2.2 แสดงการสูญเสีย
พลังงานของอนุภาคอัลฟาในเซลล์โลสไนเทรท รูปที่ 2.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพลัง-
งานของอนุภาคอัลฟา กับ พิสัยในอากาศแห้ง ที่อุณหภูมิ 15°C ความดัน 1 บรรยากาศ
รูปที่ 2.4 แสดงพิสัยของอนุภาคอัลฟาในเซลล์โลสไนเทรท และรูปที่ 2.5 แสดงพิสัยของ
 ^3He และ ^4He ในเซลล์โลสไนเทรท

ในกรณีของอากาศแห้งอุณหภูมิ T เคลวิน ความดัน 1 บรรยากาศ จะ
หาค่าของพิสัยของอนุภาคอัลฟาในอากาศ $R_{a,T}$ ได้ดังสมการ 2.8 (10)

$$R_{a_T} = \frac{T}{288} R_a \quad \dots 2.8$$

เมื่อ T คือ อุณหภูมิของอากาศแห้ง (เคลวิน)

ในกรณีที่ตัวกลางเป็นของผสม ค่า $\sqrt{A}$ ในสมการ 2.5 จะแทนด้วย $\sqrt{A_{\text{eff}}}$
 ดังสมการ 2.9⁽¹⁰⁾

$$A_{\text{eff}} = \left(\sum_i^L \frac{w_i}{\sqrt{A_i}} \right)^{-1} \quad \dots 2.9$$

เมื่อ A_{eff} = ค่า effective molecular weight

A_i = น้ำหนักอะตอมของธาตุที่ i ในของผสม

L = จำนวนของธาตุในของผสม

w_i = weight fraction ของธาตุที่ i ในของผสม

$$= \frac{N_i A_i}{M}$$

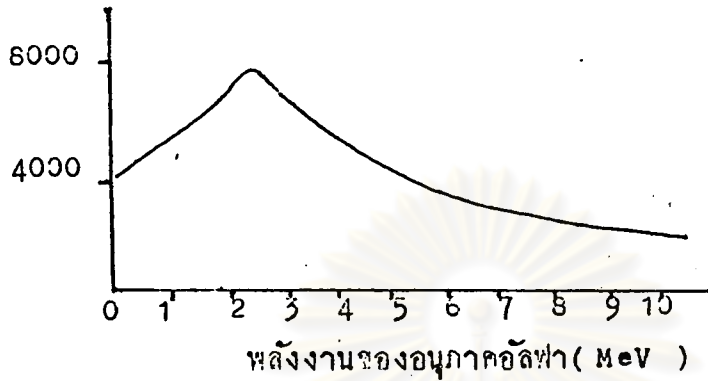
M = น้ำหนักโมเลกุลของของผสม

N_i = ความหนาแน่นอะตอมของธาตุที่ i ในของผสม

เมื่อรู้ค่าพิสัย R_1 ในตัวกลางที่มีความหนาแน่น ρ_1 และน้ำหนักอะตอม A_1
 จะสามารถหาพิสัย R_2 ในตัวกลางที่มีความหนาแน่น ρ_2 และน้ำหนักอะตอม A_2 ได้ดัง
 สมการ 2.10⁽¹⁰⁾

$$\frac{R_1}{R_2} = \frac{\rho_2 \sqrt{A_1}}{\rho_1 \sqrt{A_2}} \quad \dots 2.10$$

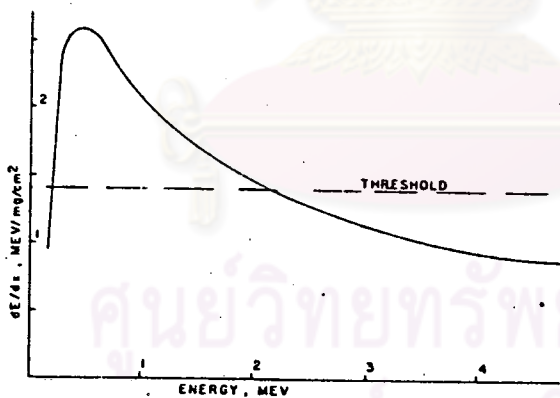
ไอออนแอมป์/มิลลิเมตรของอากาศ

(4)

รูปที่ 2.1 กราฟของแบร็ก (Bragg) แสดงการเกิดไอออนจำเพาะโดยอนุภาคอัลฟาในอากาศ ที่อุณหภูมิและความดันมาตรฐาน

อัตราการสูญเสียพลังงาน ($\text{MeV}/\text{mg}/\text{cm}^2$)

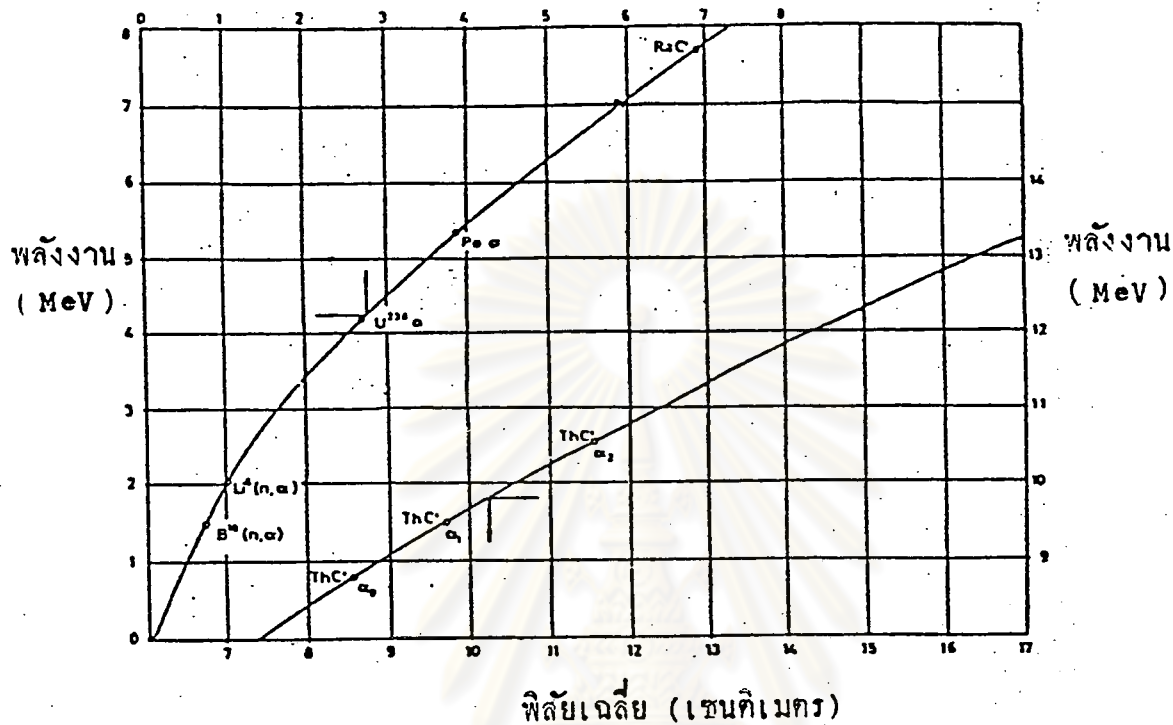

พลังงาน (MeV)

(34)

รูปที่ 2.2 แสดงอัตราการสูญเสียพลังงานของอนุภาคอัลฟาในซิลิคอนเทรท

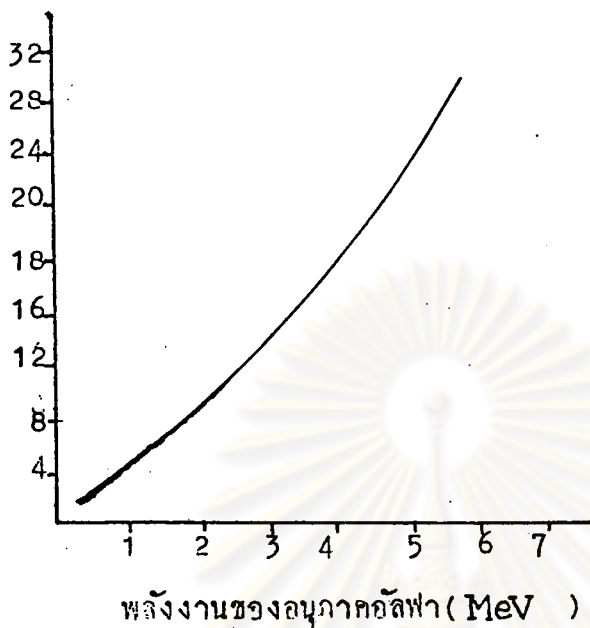
พิสัยเฉลี่ย (เซนติเมตร)

รูปที่ 2.3⁽²⁹⁾ ความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานของอนุภาคอัลฟา กับ พิสัยในอากาศแห้ง ที่อุณหภูมิ 15 องศาเซลเซียส ความดัน 1 บรรยากาศ

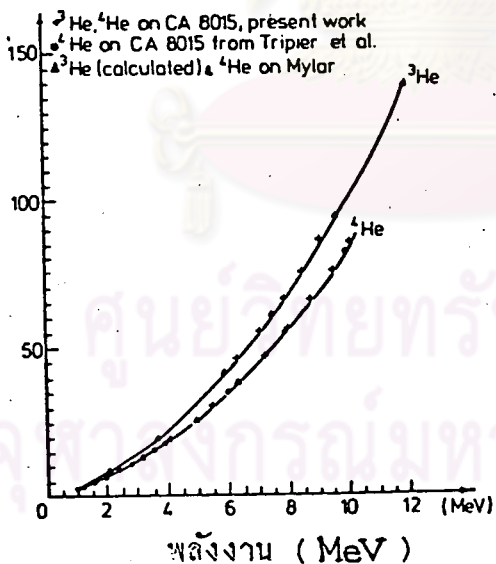
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิสัย (ไมครอน)

รูปที่ 2.4 (35) พิสัยของอนุภาคอัลฟาในเซลลูโลสในเทรท

พิสัย (ไมครอน)

รูปที่ 2.5 (4) พิสัยของ ³He และ ⁴He ในเซลลูโลสในเทรท CA 80-15 และ มายลาร์(mylar)

2.4 ประวัติการค้นพบเกี่ยวกับแทรค-เอทซ์

ในราวปี ค.ศ.1962 ได้มีการค้นพบเรื่องราวเกี่ยวกับรอยของฟิชชันแฟร็กเมนต์ (fission fragment) ที่ก่อให้เกิดรอย (tracks) ระหว่างที่เดินทางผ่านเข้าไปในฉนวนที่เป็นของแข็ง เช่น ไมกา (mica) โดย E.C.H. Silks และ R.S. Barns รอยนี้มีขนาดเล็กมากต้องส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนจึงจะมองเห็น ต่อมา D.A. Young เป็นคนแรกที่อธิบายถึงเทคนิคในการกัดขยายรอยเหล่านี้ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นจนสามารถมองเห็นได้เมื่อส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ธรรมดา แต่ผลงานของเขาไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเท่ากับ P.B.Price, R.L.Fleischer และ R.M.Walker ซึ่งได้อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับการกัดขยายรอย เช่นเดียวกัน และยังได้พบว่าฉนวนที่เป็นของแข็งทุกชนิดจะแสดงคุณสมบัติข้อนี้ นอกจากนี้ยังพบขีดจำกัดพลังงานที่จะก่อให้เกิดรอยได้ กับพบรอยอนุภาคในหินธรรมชาติที่มีแร่ยูเรเนียมปนอยู่ด้วย

การค้นพบนี้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากในการศึกษาวิชานิวเคลียร์ฟิสิกส์ (Nuclear Physics) โซลิดสเตทฟิสิกส์ (Solid-state Physics) รังสีคอสมิก (Cosmic ray) ธรณีวิทยา ฯลฯ และได้มีการศึกษาเรื่องทฤษฎีแทรค-เอทซ์กันอย่างกว้างขวาง

2.5 กลไกในการเกิดรอย (Track mechanism)

เมื่ออนุภาคมีประจุวิ่งผ่านเข้าไปในของแข็งที่เป็นฉนวน โครงสร้างของของแข็งนี้จะเปลี่ยนไปตามทางที่อนุภาคนั้นวิ่งผ่าน การเปลี่ยนไปนั้นอาจเนื่องมาจากกระบวนการเกิดไอออน (ionization process) หรือเกิดจากการที่อนุภาคมีประจุวิ่งชนกับอะตอมของของแข็งนั้น ทำให้อะตอมนั้นถูกไล่ออกไปจากตำแหน่งเดิม ทำให้เกิดลักษณะที่เรียกว่ารอยของอนุภาค (particle tracks)

นักวิทยาศาสตร์หลายท่านได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับกลไกการเกิดรอยไว้มากมาย แต่คำอธิบายที่สมบูรณ์ ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือคำอธิบายของ ฟลีสเชอร์, ไพรซ์ และ วอล์คเกอร์ (Fleischer, Price and Walker) ซึ่งเรียกว่ากระบวนการไอออนเอกซ์โพลชัน สไปค์ (ion explosion spike) ซึ่งสรุปได้ว่าเมื่ออนุภาคมีประจุวิ่งผ่านตัวกลาง จะทำให้อิเล็กตรอนในวงโคจรของอะตอมหลุดออกไป

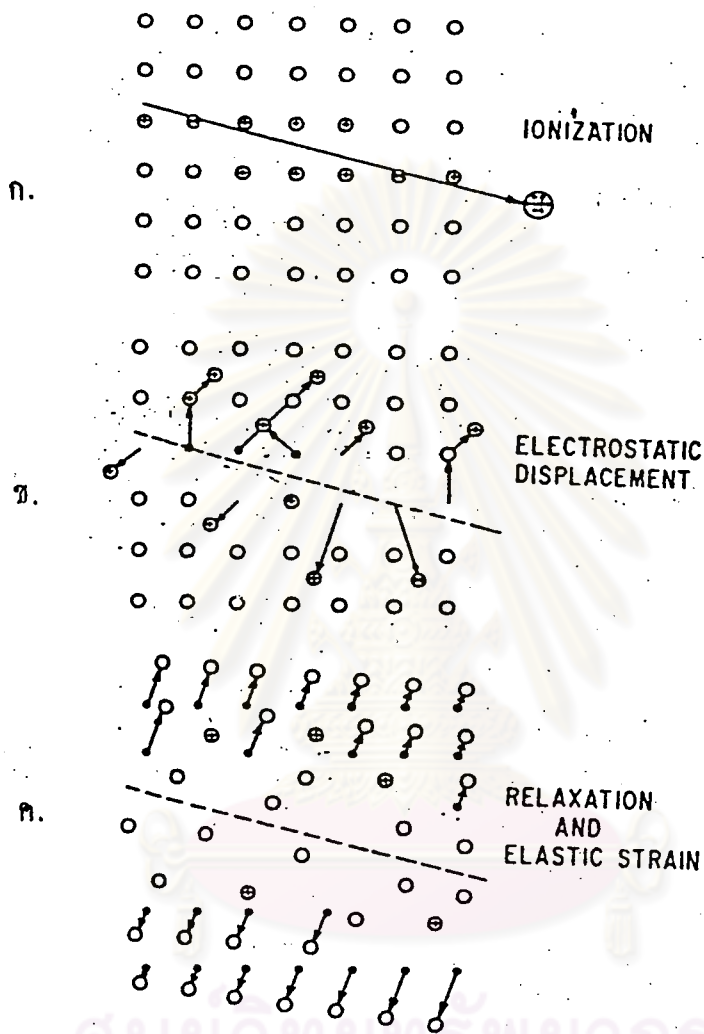
ทำให้เกิดอะตอมที่แสดงอำนาจไฟฟ้าบวกขึ้นรอบ ๆ แนวทางที่อนุภาคมีประจุนั้นวิ่งผ่าน อะตอมดังกล่าวนี้จะผลักซึ่งกันและกัน เนื่องจากมีประจุบวกเหมือนกัน และจะมีการจัดเรียงอะตอมใหม่เพื่อให้มีสมดุลง่าย จึงทำให้มีช่องว่างขึ้นในบริเวณที่อนุภาคมีประจุวิ่งผ่าน ช่องว่างนี้ก็คือ รอยของอนุภาคนั้นเอง ถ้าอนุภาคมีประจุนี้คืออนุภาคอัลฟา รอยดังกล่าวก็คือ รอยของอนุภาคอัลฟานั้นเอง รอยของอนุภาคนี้สามารถมองเห็นได้เมื่อส่องด้วย กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน กลไกการเกิดรอยแสดงดังรูปที่ 2.6

ในตัวกลางที่เป็นฉนวน รอยของอนุภาคจะดูอย่างถาวร ส่วนในตัวกลางกึ่งตัวนำ (semiconductor) และตัวกลางที่เป็นตัวนำ (conductor) อะตอมที่ขาดอิเล็กตรอนสามารถจับอิเล็กตรอนข้างเคียงเข้าไปรวมอย่างรวดเร็วก่อนที่จะมีการจัดเรียงอะตอมใหม่ ดังนั้นจึงไม่มีช่องว่างให้เห็นเหมือนในตัวกลางที่เป็นฉนวน ดังนั้น รอยของอนุภาคจึงเกิดในเฉพาะตัวกลางที่เป็นฉนวนเป็นส่วนใหญ่

อนุภาคมีประจุจะต้องถ่ายเทพลังงานให้แก่วัสดุตัวกลางนั้นมากกว่าค่าพลังงานวิกฤต (critical energy) ของวัสดุนั้น ๆ จึงจะปรากฏรอยขึ้น ดังนั้นการจะเกิดรอยได้หรือไม่จึงขึ้นอยู่กับ ชนิด และ พลังงานของอนุภาคมีประจุ และ ชนิดของวัสดุตัวกลาง ซึ่งจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

ในสารพอลิเมอร์ (polymer) จะเกิดรอยได้ง่าย โดยเพียงแต่อนุภาคมีประจุวิ่งผ่านเข้าไปในพอลิเมอร์ แล้วกระตุ้นให้อิเล็กตรอนมีพลังงานสูงขึ้น ก็จะเป็นการทำลาย แชน (bond) ระหว่างโครงสร้างของพอลิเมอร์นั้น และจะปรากฏรอยขึ้น เช่น เซลลูโลสไนเตรท (cellulose nitrate) ดังแสดงในรูปที่ 2.7

สำหรับอนุภาคอัลฟาที่ผ่านเข้าไปในเซลลูโลสไนเตรท การสูญเสียพลังงานของอนุภาคอัลฟาต่อหนึ่งหน่วยระยะทาง (ae/ax) จะมีค่าสูงสุดเมื่ออนุภาคอัลฟาเคลื่อนที่ไปได้เกือบสุดทางเดินของมัน คือเมื่อพลังงานลดลงเหลือประมาณ 0.6 MeV ดังนั้นรอยที่ปรากฏในเซลลูโลสไนเตรทเนื่องจากอนุภาคอัลฟาพลังงานต่ำ จึงปรากฏอยู่ใกล้ผิวที่อนุภาคตกกระทบมากกว่ารอยของอนุภาคอัลฟาที่มีพลังงานสูงกว่า ดังแสดงในรูปที่ 2.8

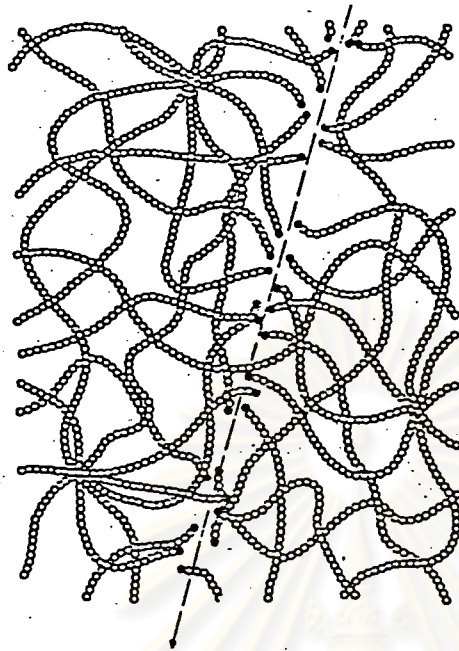

รูปที่ 2.6 (11) แสดงการเกิดรอยอนุภาคในของแข็งอินทรีย์ ตามกระบวนการไอออนเอกซ์ไพลัน สไปค์

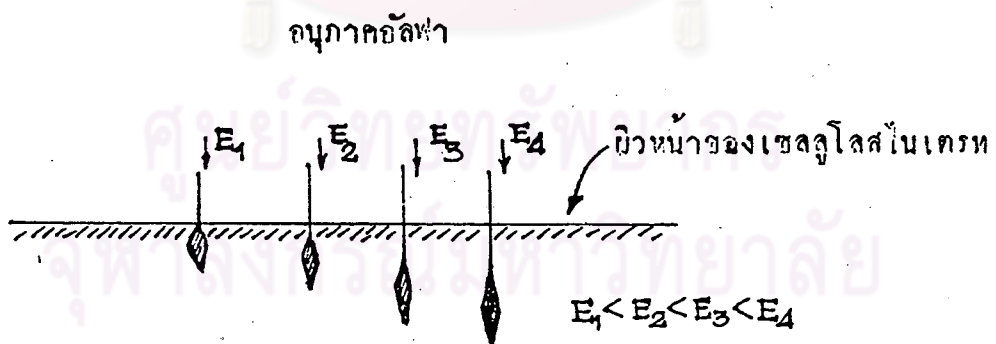
รูป ก. เมื่อมีอนุภาคมีประจุวิ่งผ่านเข้าไปในของแข็ง ทำให้เกิดไอออน

รูป ข. เมื่ออิเล็กตรอนหลุดออกไปจากวงโคจรของอะตอม ทำให้เกิดช่องว่าง

รูป ค. ช่องว่างนี้จะยังคงปรากฏอยู่ทำให้เกิดเป็นรอยของอนุภาค

รูปที่ 2.7⁽¹¹⁾ แสดงกลไกการเกิดรอยของอนุภาคอัลฟาในโพลีเมอร์เมื่อมีอนุภาคมีประจุวิ่งผ่านเข้าไปในโพลีเมอร์ อนุภาคดังกล่าวจะไปกระตุ้นให้อิเล็กตรอนมีพลังงานสูงขึ้น และจะไปทำลายพันธะ (bond) ระหว่างโครงสร้างของโพลีเมอร์นั้น ทำให้ปรากฏเป็นรอยเกิดขึ้น

รูปที่ 2.8 แสดงรอยของอนุภาคอัลฟาในเซลลูโลสในเทรทเมื่ออนุภาคอัลฟาให้พลังงานต่างกัน

2.6 การกัดขยายรอย (Etching)

เมื่ออนุภาคอัลฟาวิ่งผ่านเข้าไปในทวิกลางที่เป็นฉนวนบางชนิด เช่น แก้ว มายลาร์ (mylar) ไมลา และพลาสติก จะเกิดรอยเล็ก ๆ ขึ้นตามทางที่อนุภาคนั้นวิ่งผ่าน รอยเล็ก ๆ เหล่านี้มีขนาดเล็กมากไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ต้องใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องดูจึงจะมองเห็น แต่เนื่องจากกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนมีราคาสูงมาก จึงจำเป็นที่จะต้องทำการกัดขยายรอยเหล่านี้ด้วยสารละลายเคมีที่เหมาะสม (etchant) เพื่อให้สามารถมองเห็นได้เมื่อส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ธรรมดา บริเวณช่องว่างที่เกิดขึ้นตามทางที่อนุภาคอัลฟาวิ่งผ่าน จะถูกสารละลายเคมีกัดละลายออกมาได้เร็วกว่าบริเวณอื่น จึงทำให้รอยเหล่านี้ปรากฏโตขึ้นจนมองเห็นได้เมื่อส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ธรรมดา การที่รอยเหล่านี้จะชัดเจนเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับ ชนิดของสารละลายเคมี อุณหภูมิ ความเข้มข้นของสารละลายเคมี และระยะเวลาในการกัดขยายรอยเป็นสำคัญ

2.6.1⁽¹¹⁾ แทรคจีโอมิตรี (Track geometry) สำหรับค่าที่คงที่ของความเร็วของการกัดขยายรอยตามรอยอนุภาค

เมื่อความเร็วของการกัดขยายรอยตามรอยอนุภาค v_T มีค่าคงที่ และความเร็วของการกัดขยายรอยบริเวณทั่วไป v_G มีค่าคงที่ และน้อยกว่า จากรูป 2.9 จะเห็นว่าสารเคมีได้กัดขยายรอยให้เกิดเป็นรูปกรวย โดยมีแกนของกรวยเป็นทางเดินของอนุภาค (particle incident) ในทวิกลางนั้นเอง เมื่ออนุภาคว่า v_G/v_T คงที่ตลอดระยะทางของการกัดขยายรอย โดย t คือระยะเวลาในการกัดขยายรอย ในกรณีที่รอยทางเดินของอนุภาคตั้งฉากกับผิวของทวิกลาง ตามรูป 2.9ก. ผิวหน้าของวัสดุจะถูกกัดออกในช่วงเวลาเดียวกับที่รอยของอนุภาคถูกกัดขยายจนทำให้เกิดรอยขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง D และความยาวหรือความลึกเป็น l ซึ่งค่าทั้งสองมีค่าน้อย ยิ่งถ้า v_T มีค่าน้อยกว่า v_G มุมกรวย θ (cone angle) ก็จะมีค่ามากขึ้น ($\theta = \arcsin v_G/v_T$) สำหรับค่าที่วัดได้ (measurable quantities) ของ l และ D ในเทอมของพารามิเตอร์ของการกัดขยายรอย (etching parameter) คือ

$$l = (v_T - v_G)t \quad \dots 2.11$$

$$D = 2v_G t \sqrt{(v_T - v_G)/(v_T + v_G)} \quad \dots 2.12$$

ห้ค่า l และ D จะหายไปเมื่อ $v_G = v_T$

สมการ(2.11) ใช้เมื่อ $v_T t$ มีค่าน้อยกว่ารัศมี R เมื่อ θ มีค่าคงที่ และสมการ(2.12) ใช้เมื่อ t มีค่ามากขึ้น ซึ่งกำหนดโดย

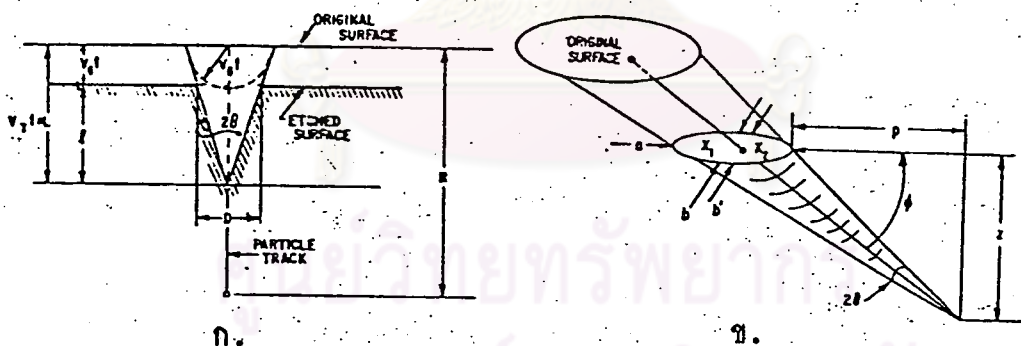
$$t < (R/v_G) \left\{ 1 + \left[(1 - \sin\theta)(\cos\theta/2 + \sin\theta/2) / (\cos\theta/2 - \sin\theta/2) \cos\theta \right] \right\}$$

เราสามารถกำหนดพารามิเตอร์ของการกักขายรอยในเทอมของค่าที่วัดได้ คือ

$$v_T/v_G = \frac{2}{D} \sqrt{(D/2)^2 + l^2} = \csc \theta$$

$$v_G t = (D/2)(D/2l + \sqrt{(D/2)^2 + l^2} / l) = (D/2)(\tan\theta + \sec\theta)$$

$$v_T t = \sqrt{(D/2)^2 + l^2} (D/2l + \sqrt{(D/2)^2 + l^2} / l) = D \csc\theta (\tan\theta + \sec\theta) / 2$$

(11)
รูปที่ 2.9 แสดงแตรกจีโอเมทรีของการกักขายรอยเมื่อความเร็วของการกักขายรอยตามรอยอนุภาค v_T และความเร็วของการกักขายรอยบริเวณทั่วไป v_G มีค่าคงที่ (ก) เมื่ออนุภาคตกกระทบในแนวตั้งฉาก และ (ข) เมื่ออนุภาคตกกระทบเป็นมุมเอียง (dip angle)

ในรูปที่ 2.9 ข เมื่ออนุภาคตกกระทบกับผิวของวัสดุเป็นมุมเอียง ϕ ส่วน
 ทัดของรอยอนุภาคที่เป็นกรวยกับผิวที่ถูกกัดของวัสดุบันทึกรอยจะมีรูปเป็นรีลิไลส์(ellipse)
 และตำแหน่งของรอยอนุภาคจะเลื่อนไปจากศูนย์กลาง

(11)

2.6.2 ประสิทธิภาพของการกัดขยายรอย (Etching efficiency)

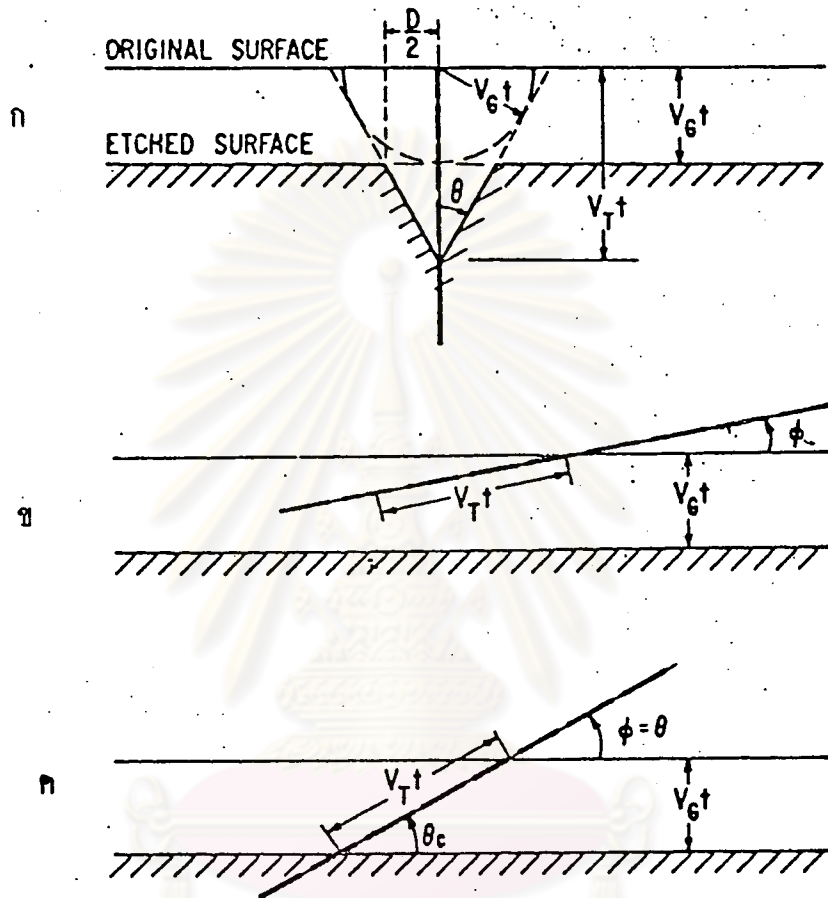
รอยอนุภาคที่ตกกระทบกับผิวของวัสดุบันทึกรอยด้วยมุมตกกระทบที่มีค่าน้อย
 กว่ามุมกรวย θ รอยนั้นจะไม่ถูกกัดขยายรอย โดยพิจารณาค่าประสิทธิภาพของการกัด
 ขยายรอย η ซึ่งนิยามว่า η คือ สัดส่วนของรอยอนุภาคบนวัสดุบันทึกรอยซึ่ง
 ถูกกัดขยายรอยภายใต้สภาวะของการกัดขยายรอยที่เหมาะสม เมื่อมีอนุภาคตกกระทบกับ
 ผิวของวัสดุบันทึกรอยนั้น ความหมายของ η นี้ แตกต่างจากความหมายของประสิทธิ-
 ภาพของการบันทึกรอย (Registration efficiency) η หมายถึงสัดส่วน
 ของอนุภาคที่ผ่านเข้าไปในผิวของวัสดุบันทึกรอยซึ่งทำให้เกิดรอยของอนุภาค ด้วยค่าการ
 กัดขยายรอยคงที่ และ ความเร็วในการกัดขยายรอยตามรอยอนุภาค V_T มีค่ามากกว่า
 ความเร็วในการกัดขยายรอยบริเวณทั่วไป V_G

เพื่อที่จะให้เข้าใจว่าทำไมรอยที่มีมุมตกกระทบน้อยกว่า θ จึงไม่ปรากฏ
 เมื่อทำการกัดขยายรอย พิจารณาจากรูป 2.10 ก ค่าของมุม θ ขึ้นอยู่กับค่า V_T และ V_G
 จากรูป 2.10 ข แสดงว่าถ้าค่าต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแนวตั้งฉากกับผิววัสดุที่ถูกกัด ($V_T \sin \phi$)
 มีค่าน้อยกว่า V_G รอยจะไม่ปรากฏ รูป 2.10 ค แสดงสภาวะวิกฤต (critical
 condition) เมื่อ $\phi = \theta$ รอยจะเริ่มปรากฏขึ้นในสภาวะดังกล่าว

2.7 การนับรอย

การนับรอยของอนุภาคบนวัสดุบันทึกรอยนั้น อาจต้องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็ก-
 ตรอน แต่เนื่องจากกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนมีราคาสูงมาก จึงอาจใช้วิธีกัดขยายรอยด้วย
 สารละลายเคมีที่เหมาะสม ภายใต้สภาวะของการกัดขยายรอยที่เหมาะสม แล้วส่องดูด้วย
 กล้องจุลทรรศน์ธรรมดา เพื่อนับจำนวนรอยที่ปรากฏเห็นได้ในพื้นที่คงที่ค่าหนึ่งของวัสดุบันทึก
 รอยเมื่อมองผ่านกรอบสี่เหลี่ยมแผ่นกระจกบาง ๆ ที่ติดอยู่ใกล้เลนส์ใกล้ตา (รูปที่ 3.1)
 ทำการนับจำนวนรอยต่อพื้นที่หลาย ๆ ครั้ง เพื่อหาค่าเฉลี่ยความหนาแน่นรอยอนุภาคที่
 ปรากฏบนวัสดุบันทึกรอยนั้น

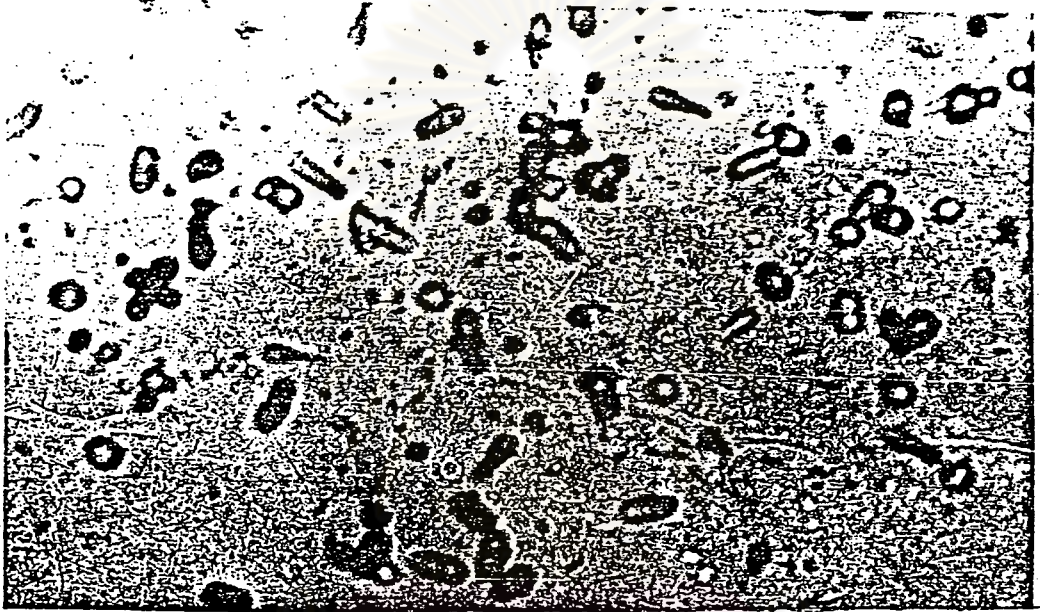
ลักษณะของรอยอนุภาคอัลฟามบนฟิล์มเซลล์โลสในเครื่องแสดงรังสีรูปที่ 2.11

รูปที่ 2.10 (11) แสดงขบวนการบันทึกรอย

- (ก.) รอยอนุภาคเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากค่า V_G และ V_T
- (ข.) ถ้ามุมที่อนุภาคตกกระทบผิวของวัสดุบันทึกรอยมีค่าน้อยกว่า $\arcsin (V_G/V_T)$ ผิวของวัสดุบันทึกรอยจะถูกกัดด้วยอัตราเร็วที่มากกว่า V_T ในแนวตั้งฉาก ดังนั้นจึงไม่มีรอยเกิดขึ้น
- (ค.) เมื่อ $\arcsin (V_G/V_T)$ เป็นค่ามุมวิกฤต θ_c รอยจะเริ่มปรากฏ

รูปที่ 2.11 แสดงลักษณะรอยอนุภาคอัลฟาบนฟิล์มเซลลูโลสในเทรท

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย